

REZUMAT

REQUISITORII LOCULUI DE ADEVERIRE DIN ALBA IULIA (1556–1590)

În 1556, după secularizarea bunurilor bisericesti a început o nouă eră pentru locul de adeverire al capitlului din Transilvania, cu reședința în Alba Iulia, prezentând o evoluție specifică și total diferită față de perioada premergătoare secularizării. Instituția a încetat să mai fie sub tutela bisericii catolice și a fost condusă de funcționari laici numiți și plătiți de principii transilvăneni. Majoritatea membrilor capitlului de dinaintea secularizării au părăsit Transilvania odată cu episcopul Paul Bornemissza (scaunul lui rămânând vacant pentru mult timp), iar cei rămași s-au convertit la protestantism și au rămas la locul lor, slujind mai întâi pe regina Isabela, mai apoi pe principele Ioan Sigismund de Zápolya. Faptul că unii dintre capitulari au rămas în continuare funcționarii locului de adeverire, demonstrează că aparatul de stat al noului principat, născut după destrămarea Ungariei medievale regale, a avut nevoie de știutorii de carte pricepuți, formați sub tutela și sprijinul bisericii catolice.

Instituția și arhiva locului de adeverire din Alba Iulia a funcționat aproape 20 de ani cu atribuții restrânse, nedispunând de principalul obiect al autentificării documentelor, și anume sigiliul capitular. Acesta a fost luat probabil de unul dintre canonici care a părăsit principatul împreună cu episcopul Bornemissza. Din acest motiv, funcționarii locului de adeverire au încetat să mai emită documente, activitatea lor constând în căutarea și transcrierea documentelor păstrate în arhiva capitulară. Din această activitate provine și numele lor, requisitor însemnând persoana care caută documente din arhivă la cererea clienților.

În 1575, instituția a fost reorganizată și în urma acesteia requisitorii și-au reprimat atribuțiile pierdute anterior: locul de adeverire a primit o nouă pecete cu un model similar cu cel vechi, iar requisitorii, pe lângă căutarea și transcrierea documentelor, au început din nou să emită documente și să efectueze activitate extracapitulară în temeiul mandatului primit de la principii (participare ca martor la o anume acțiune juridică, spre exemplu: punerea în stăpânire, hotărnicire etc.).

Așadar, începând cu 1556, requisitorii au fost plătiți și numiți de principii transilvăneni dintre credincioșii acestora, iar aspectul arhivei capitulare s-a schimbat odată cu trecerea vremii: s-au păstrat aici nu numai documentele produse în urma activității locului de adeverire, ci și Libri Regii, listele de impozite și de zeciuială, articolele de legi etc. În urma acestei evoluții, arhiva a devenit instituția care a păstrat și a ocrotit documentele cele mai importante ale principatului, iar odată cu

importanța instituției a crescut și prestigiul funcționarilor acesteia. În urma acestui fapt, în epoca Principatului Transilvan membrii locului de adevărire au fost aleși cu grijă de către principii actuali și au aparținut elitei intelectualității transilvănene, care a avut în continuare legături strânse cu biserica din care făcea parte, și anume cea unitariană sau cea reformată.

Analiza amplă privind grupul de intelectuali reprezentat de requisitorii din Alba Iulia începe cu descrierea structurii instituției, urmată de prezentarea procedurii de numire, obligațiile și privilegiile funcționarilor. În aceste subcapitole am subliniat faptul că activitatea desfășurată presupunea o educație și o pricepere deosebită, un requisitor fiind obligat să dobândească cunoștințe paleografice, limba latină și cunoștințe juridice. Cunoașterea limbii române și a celei săsești a constituit, deseori, un avantaj important, dovedindu-se că o mare parte dintre funcționari erau vorbitori a uneia dintre acestea.

În legătură cu posesiunile și bunurile posedate, se poate constata că un număr mare dintre membrii personalului au primit bunuri și posesiuni de la clienții locului de adevărire drept răsplată pentru serviciile efectuate. Întrucât documentele prevedeau drepturi de proprietate asupra unor bunuri mobiliare și, mai ales, imobiliare, acestea constituiau dovada stăpânirii respectivelor bunuri, fiind decisive în procesele juridice. Căutarea și transcrierea acestor documente a constituit, așadar, o prioritate pentru clienții instituției aflați în procese pentru stăpânirea unor proprietăți, iar serviciile personalului erau onorate de clientelă cu diferite danii în favoarea funcționarilor.

Este bine știut faptul că în secolele evului mediu, majoritatea funcționarilor locurilor de adevărire erau clerici și aveau studii superioare sau medii efectuate în universitățile din occident, respectiv în școlile capitulare și mănăstirești care funcționau pe lângă capitluri și conventuri. După 1556, locul de adevărire din Alba Iulia nu se mai afla sub tutela bisericii catolice, dar a rămas ancorată în realitățile epocii, care era profund religioasă. În prima perioadă a instituției, după secularizare, acesta avea în continuare funcționari clerici până la reorganizarea sa în 1575. După această dată, personalul locului de adevărire era format dintr-o intelectualitate laică care avea, însă, de cele mai multe ori, o pregătire teologică. Se poate afirma că majoritatea membrilor aveau studii superioare și au studiat teologia în universitățile din Europa Occidentală. Un exemplu elocvent în acest sens este cazul cel al cronicarului de curte, Gáspár Bojti, și al bibliotecarului personal al principelui Gabriel Bethlen, Mihály Barsi.

În afara celor prezentate mai sus, obiectul cercetării mai include și categoria socială din care au provenit funcționarii locului de adevărire, cariera lor anterioară și timpul petrecut în arhivă. În urma cercetării datelor biografice ale personalului locului de adevărire, am ajuns la concluzia că această funcție a fost precedată frecvent de cea de notar al cancelariei princiare, și nu odată a constituit răsplata pentru alte servicii aduse principelui. Cert este faptul că în cele mai multe cazuri funcția de requisitor a fost deținută de membrii instituției până la sfârșitul vieții acestora. Dintre 37 de cazuri doar trei requisitori s-au despărțit de arhivă. Media timpului petrecut de arhivari în oficiul lor a fost de 9 ani. S-a dovedit cu certitudine faptul că fiecare funcționar al acestei instituții a dobândit statutul de nobil la sfârșitul carierei.

rei sale, datorită importanței activității și ale diferitelor servicii efectuate la porunca principelui sau la cererea clienților.

Al treilea și cel mai lung capitol al volumului cuprinde datele biografice ale personalului locului de adevărire, fiind vorba despre 37 de persoane. Între acestea figurează personalități cunoscute ale istoriei culturii transilvănene, cum ar fi cronicarii István Szamosközy sau Gáspár Bojti, profesorii Colegiului întemeiat de Gabriel Bethlen precum Mihály Barsi (care a fost mai târziu și bibliotecarul principelui) sau Benedict Árkosi, dar și personalități aproape uitate de istorie.

Lucrarea de față prezintă membrii unui grup de intelectuali care au condus poate cea mai importantă instituție emitentă de documente din Transilvania epocii principatului. Pentru a înțelege rolul și importanța acestor funcționari este de ajuns să ne referim la specificul societății transilvănene bazată pe posesiunea de pământ. Dincolo de aceasta, însă, requisitorii făceau parte dintr-o intelectualitate care a continuat și a dezvoltat mai departe moștenirea primită din evul mediu, funcționa strâns legat de biserica din care făcea parte și beneficia totodată și de sprijinul acesteia.